

Idag firar vi Sveriges nya museilag!

När Sveriges första museilag träder i kraft idag den 1 juli har vi fått ett nytt verktyg för att stödja professionellt museiarbete. Det borde firas!

Museilagar finns i flera av våra grannländer. I Sverige har vi sedan tidigare en arkivlag, en bibliotekslag och en kulturmiljölag, men det har aldrig funnits någon riksdagsbunden bestämmelse som reglerar allmän museiverksamhet och som garanterar institutionernas frihet att fylla verksamheten med innehåll "på armlängds avstånd" från de partipolitiska debatterna.

ICOM välkomnar museilagen

Svenska ICOM välkomnar därför den nya museilagen som gäller statliga, regionala och kommunala museer, samt museer som har en styrelse där mer än hälften av ledamöterna utses av stat, landsting eller kommun. Det är dock viktigt att komma ihåg att privat drivna museer, som visserligen uppfyller ICOMs museidefinition, men som drivs av andra aktörer än de offentliga, inte omfattas av lagen. Vi är dock övertygade om att den nya lagen har potential att stärka alla museer som samhällsaktörer.

Museerna är många och varierade

Under det gångna året har museer diskuterats mer i svenska medierna än på mycket länge och det är positivt. Utveckling av museifrågor är dock ingen svensk företeelse, vilket vår inhemska debatt kan ge intryck av. Bara i Sverige finns nästan 400 museer med avlönad personal om minst en årsarbetskraft som drivs i en mängd olika former och med olika slags huvudmän. När de ideellt drivna arbetslivsmuseerna läggs till blir siffran så hög som 1 500. Det säger sig självt att de fyller en rad olika behov för allmänheten och att de har varierande förutsättningar för sitt arbete, något som också måste lyftas fram när museikartan beskrivs. Skogsmuseet i Lycksele och Gotlands museum i Visby har sannolikt ganska olika utmaningar och skilda nätverk, även om båda har ambition att jobba både regionalt och internationellt. Här kommer Riksantikvarieämbetet få en viktig uppgift med sitt nya och breddade uppdrag för att stödja hela museisektorn, vilket inbegriper långt fler verksamheter än de offentliga museerna som omfattas av museilagen.

Lagen synkar med ICOMs etiska regler

ICOM, som organiserar museianställda över hela världen, har sedan decennier tagit fram gemensamma internationellt överenskomna etiska regler för museer. Museilagen går väl i linje med ICOMs övertygelse. Lagen anger att museernas ändamål är att "...utifrån sitt ämnesområde bidra till samhället och dess utveckling genom att främja kunskap, kulturupplevelser, och fri åsiktsbildning".

Museernas betydelse i samhället var ett viktigt ursprungligt syfte för ICOM. När organisationen bildades 1946, strax efter andra världskriget, förklarade den förste ordföranden Chancey J. Hamlin museernas relevans för mellanmänskliga relationer "Genom museer får människor möjlighet att växa

*till att förstå alla andra människor i tid och rum*¹. Med ett internationellt perspektiv finns uppskattningsvis bortåt 55 000² museer i 202 länder världen över och antalet museer ökar.

Även museilagens paragraf om ansvarsfördelning följer ICOMs etiska regler. Här anges att *"Museihuvudmännen ska säkerställa att ett museum har bestämmande inflytande över verksamhetens innehåll"*. ICOMs etiska regler omfattar ett brett spektrum av frågor, från ansvaret att förvalta kulturarv, till att museerna ska främja olika tolkningar, vara tillgängliga och till gagn för samhället. Det finns ingen motsättning mellan uppgiften att vara kunskapsinstitution och att arbeta med samhället för att bidra till förståelse mellan människor. Snarare är det en nödvändighet att de kombineras. Men man är internationellt helt överens om att museerna varken ska låta sig styras av externa krafter, politiska eller andra intressen, eller stagnera i traditionella praktiker.

Sist men inte minst: vad är ett museum?

Här kan vi konstatera att museilagens definition har ICOMs internationellt överenskomna definition som grund, men att de delar som anger syfte med verksamheten har tagits bort *"Med museum avses i denna lag en institution som är öppen för allmänheten och som förvärvar, bevarar, undersöker, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och människans omvärld"*.

Som framgår ovan har formuleringar om museernas ändamål istället bakats in i lagens andra paragrafer, medan det för ICOM är centralt att definiera museiverksamhet utifrån den komplexa relationen mellan grunduppdraget att genom konst och kulturarv bidra med kunskap i allmänhetens tjänst och att identifiera de verksamhetsgrenar som ska för att det ska vara just ett museum. Därför lyder ICOMs museidefinition *"Ett museum är en permanent institution utan vinstintresse som främjar samhället och dess utveckling. Museet är öppet för allmänheten och förvärvar, bevarar, utforskar, förmedlar och ställer ut materiella och immateriella vittnesbörd om människan och hennes omvärld i utbildnings-, fördjupnings- och rekreationssyfte"*.

På svenska ICOMs webbplats finns vägledning till att tolka begreppen i definitionen. Inom ICOM internationellt pågår också ett aktivt arbete med att modernisera den aktuella definitionen. Det är dock ett arbete som kommer ta tid. Den utvecklingsriktningen om sedan många år märks internationellt är att lyfta fram museernas sociala roll och hur de verkar sina lokalsamhällen.

¹ Through museums man may grow to understand all other men in time and space, ICOMs förste president Chauncey J. Hamlin skrev om organisationens syfte i ett brev till Nya Zeeland och Australien 1946.

² ICOM is not aware of the accurate number of museums in the world. However, in its 21st edition (2014), the most comprehensive directory *Museums of the World* published by De Gruyter covers more than 55,000 museums in 202 countries. <http://icom.museum/resources/frequently-asked-questions/>

Ordet museum (museum) kommer från den antika grekiskans tempel för muserna och där var böcker och lärande centrala. Elaine Heumann Gurian, en känd amerikansk museiutvecklare, har sagt något i stil med att museer när de är som bäst ska våga vara safe places to explore unsafe ideas. Bilden visar Parthenon of Books av Marta Minujin, ett av verken på den stora samtidskonstutställningen documenta 14 i Kassel (2017). Här har konstnären skapat ett nytt Parthenon av böcker som varit eller är förbjudna. Foto: Lina Ahtola.